

УДК 811.111'276.6

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНЦІЯ У СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ ФАКУЛЬТЕТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Кравець Оксана Володимирівна,
м.Ужгород

Розглядаються активні методи навчання іноземних мов, що сприяють формуванню комунікативної компетенції студентів немовних факультетів ВНЗ. Аналізуються особливості організації комунікативно спрямованого навчання та його вплив на пізнавальну мотивацію студентів.

Ключові слова: активні методи навчання, комунікативна компетенція, комунікативна взаємодія, комунікативний бар'єр, мотивація навчання, професійно-орієнтовані тексти.

Розширення співробітництва України з іншими державами на політичному та економічному рівнях вимагає підготовки висококваліфікованих спеціалістів не лише в окремих галузях, а й здатних орієнтуватися в діловому світі. На сьогодні вимоги сучасності до фахівців підвищуються рік від року і включають не лише високий рівень знань та вмінь за фахом, але й володіння іноземною мовою. Це пов'язано з тим фактом, що сучасний фахівець отримує нову фахову інформацію через іноземні джерела. Сьогодні вивчення іноземних мов сприяє реалізації таких напрямків професійної діяльності, як ознайомлення з новими технологіями, науковими гіпотезами і тенденціями, видатними інноваціями в галузі техніки; встановлення контактів з іноземними фірмами, підприємствами, навчальними закладами; підвищення рівня професійної компетенції фахівців. Володіння іноземною мовою вже є не ознакою престижу, а потребою сучасного фахівця.

В той же час навчання іноземної мови на немовних факультетах має ряд особливостей та потребує перегляду багатьох факторів. На відміну від студентів-лінгвістів, які обирають іноземну мову як основну спеціальність та приділяють їй максимум уваги, студенти немовних спеціальностей часто не бачать сенсу в оволодінні іноземною мовою разом з провідними дисциплінами, а отже, мають дуже низьку мотивацію до вивчення мови. Так, пошук нових ефективних способів навчання іноземної мови постає окремою проблемою, яка може бути розв'язана шляхом розроблення та впровадження нових технологій навчання.

Метою даної статті є проведення теоретичного аналізу

активних методів навчання іноземній мові, які підвищують навчальну мотивацію студентів немовних факультетів ВНЗ, а також сприяють професійному й особистісному зростанню студентів.

На сучасному етапі розвитку вищої школи опанування іноземною мовою розглядається як надбання комунікативної компетенції на базі сформованої лінгвістичної компетенції. "Комунікативно-орієнтоване викладання мов має на меті не тільки дати учням практичні знання граматики та лексики мови, що вивчається, але також розвинути у них розуміння того, як відповідна мова використовується для спілкування" [9].

Усно-мовленнева комунікативна компетенція передбачає здатність слухати, розуміти, розмовляти. Комунікативна компетенція є метою та результатом навчання, але цей результат стає реальним лише при наявності сформованої лінгвістичної компетенції та високої вмотивованості учнів [5].

Принцип комунікативної спрямованості визначає й зміст навчання, а саме:

- 1) відбір та організацію лінгвістичного матеріалу;
- 2) конкретизацію сфер та ситуацій спілкування (ставить викладача перед необхідністю відповідної організації навчального процесу);
- 3) використання різноманітних організаційних форм для здійснення спілкування, які підвищують мотивацію навчання.

Формування здатності та вміння мислити й спілкуватися іноземною мовою означає не лише послідовне "заміщення" елементів рідної мови елементами іноземної; мислення та спілкування іноземною мовою знаменує складну перебудову всієї структури формування думки і структури діяльності спілкування, які склалися на рідній мові, й набуття здатності до "переключення" мислення з однієї мови на іншу. Так зване мислення іноземною мовою, досягнення якого вважається ідеалом навчання є ніщо інше як безпосереднє залучення внутрішнього мовлення в механізм породження іноземного мовлення. Умовами його досягнення є такі взаємообумовлені, проте різні за природою чинники, як лексичний запас, знання правил, відчуття (іноземної) мови та здатність до спілкування всупереч дефіциту

іншомовних знань.

Оскільки остаточною результуючим критерієм опанування іноземної мови є вільне володіння усним і письмовим мовленням, то погане володіння іноземною мовою, як зазначає І.Коваль [8], породжує специфічну тривогу. Вона виникає через усвідомлення недостатності своїх знань для висловлення думки і очікування негативної оцінки з боку слухачів. Це великий іспит на стійкість самооцінки, бо зрештою ця тривога може розхитати рівень домагань, знизити впевненість у собі і, як наслідок, дезорганізувати діяльність: що вища тривога, то більше деструктується діяльність, чим більш дезорганізована діяльність, тим вищою стає тривожність та ін. Тому в багатьох суб'єктах навчання, як зазначає автор, виникає своєрідний "внутрішній опір мові".

У зв'язку з цим перед викладачем постає проблема пошуку методів та прийомів зняття і зменшення дії так званих "мовних бар'єрів", підвищення психологічної комфортності процесу навчання. Одним з шляхів вирішення даної проблеми є запровадження комунікативних ігор. З одного боку, з їх допомогою можна формувати основні синтаксичні моделі висловлювання, вміння поставити й відповісти на питання, висловити власну думку, сформулювати комунікативну інтенцію (наказати, запропонувати, аргументувати, заперечити, погодитися).

З іншого, застосування ігор на заняттях з іноземної мови є ефективним засобом привертання та утримання уваги. Ігри знімають психологічний бар'єр страху перед спілкуванням, дають можливість використовувати мову в реальних життєвих ситуаціях. Вони забезпечують ефективне поєднання мотивації і можливості для розмовної практики.

Досвід роботи зі студентами немовних факультетів доміг визначити критерії відбору ігор, які підвищують мотивацію студентів й сприяють їх мовленнєвому розвитку [8]. До них відносимо:

- 1) новизну;
- 2) динамічність (уповільнена гра притуплює гостроту реакції);
- 3) відповідність професійним потребам;
- 4) комунікативну спрямованість;
- 5) наявність змагального елемента.

При організації виконання комунікативних завдань, наприклад ігор, слід враховувати такі фактори:

- правильний вибір рівня керування діями студента (повний, частковий або мінімальний);
- забезпечення студентів необхідними для виконання завдання-опорами, які допомагають побудувати висловлювання з мовленнєвої точки зору або природними картами, схемами, цифровими даними тощо;
- обрання оптимального для даної вправи способу її організації (одночасна парна й групова робота студентів суттєво збільшує час їх активної участі у мовленнєвому спілкуванні).

Такі ігри не забирають багато часу, активізують комунікативну діяльність студентів, дозволяють їм реалізувати свої знання та здібності, знімають напругу та втому, поліпшують психологічний клімат у групі.

Проаналізувавши фактори, що впливають на покращення лінгвістичних та комунікативних показників у студентів, Г.Бородіна та А.Слевак [3] виділяють

- значну зміну психологічних характеристик, зникнення психологічного бар'єру;
- дуже високий рівень мотивації за рахунок підвищення інтересу до самого заняття;
- зміни в структурі занять, відсутність стереотипу та шаблонів.

Ще однією з переваг при навчанні усного спілкування є те, що комунікативні ігри дозволяють швидко перейти від тренувальних вправ до власне комунікативної діяльності.

Вивчення іноземної мови студентами немовних факультетів у вузі спрямоване на оволодіння фаховою іноземною мовою. Цей факт передбачає вміння викладачів іноземної мови поєднати вміння та навички студентів з загальної іноземної мови та їх професійними знаннями в тій чи іншій галузі науки та техніки.

Автентичним матеріалом, за допомогою якого здійснюється такий перехід, виступають оригінальні тексти з періодичних видань, монографій або доповідей іноземною мовою. Серед основних завдань, що стоять перед студентами в процесі вивчення професійно-орієнтованої літератури на іноземній мові Т.Благодарна [2] виділяє такі:

1) отримання інформації, яка б доповнювала та поглиблювала навчальний матеріал, що опановують студенти в процесі вивчення профільних дисциплін навчального плану;

2) формування необхідних навичок щодо подальшого самостійного читання літератури за фахом.

Проте, сьогодні читання професійно-орієнтованих текстів вимагає і від студента, і від викладача сформованості нових навичок та більш високого рівня розвитку вмінь читати і розуміти прочитане. Все більш широкого поширення в методиці навчання іноземної мови в немовному вузі набуває когнітивно-комунікативний підхід, що розглядає текст як єдність комунікації і когніції. Таке читання вимагає від студента не вміння читати взагалі, а читання з метою подальшого використання інформації тексту, будь-то написання анотації, переказ в аудиторії, складання плану або цитування в науковому дослідженні, тобто зрілого читання [1]. Одиницею навчання такого читання стають не кількість текстів, а комунікативне завдання, спрямоване на досягнення тими, хто навчається, практичної мети. При цьому слід зазначити, що навички й уміння зрілого читання можна сформувати у студентів технічного вузу тільки за допомогою реальних текстів.

Г.Барабанова [1] розробила схему учбового циклу з навчання зрілого професійно-орієнтованого читання, яка включає наступні етапи:

1) перед текстове введення мовного матеріалу; комунікативна задача: формування тематичного термінологічного мінімуму;

2) самостійне читання автентичного навчального тексту; комунікативна задача: первинна семантизація тексту;

3) навчальне аудиторне читання тексту, що супроводжується серією текстових вправ; комунікативна задача: смислове сприйняття прочитаного;

4) робота над функціонально-композиційною структурою тексту; комунікативна задача: глибинне розуміння прочитаного з виходом на анотування тексту.

Для перевірки розуміння як прочитаного тексту в цілому, так і окремих його розділів служать головним чином після текстові вправи. На цьому етапі найбільш вдалим та ефективним, з точки зору Т. Благодарної [2], є наступні види вправ: прочитати текст і стисло передати зміст; розділити текст на логічні частини та назвати їх; записати запитання до тексту і задати їх в логічній послідовності товаришам; скласти план прочитаного; викласти зміст тексту за планом; підготувати повідомлення за темою тексту з використанням додаткової літератури.

Таким чином, навчання зрілому читанню потребує від студента не "пасивного" прийняття тексту, а перевірки тієї інформації, яку цей текст дає. Робота в аудиторії таким чином фокусується не на викладачеві, а на студентах. Найголовнішим є те, що студенти беруть на себе відповідальність за своє навчання та оволодіння навичками читання, розуміння та інтерпретації тексту, а також спілкування на професійно-орієнтованих темах. Все це допомагає сформувати у студентів навички читання літератури за фахом, сприяє підвищенню мотивації студентів, їх професійному розвитку та покращує засвоєння іноземної мови.

Зростаючі ділові та культурні зв'язки із зарубіжними країнами вимагають, щоб сучасні фахівці володіли навичками ділового листування. Для цього студентів слід навчити правилам дотримання мовного етикету писемного мовлення (більш формального, ніж етикет усного мовлення). Це передбачає, по-перше, використання мовленнєвих кліше й розмовних формул для висловлювання комунікативних намірів, по-друге, дотримання правил ввічливості.

Дія принципу ввічливості в офіційній діловій сфері національної мовної спільноти, в основі якої лежать норми мовної культури, мовної поведінки співрозмовників спрямована на пом'якшення категоричності висловлювання [4]. Як зазначає

автор, пом'якшення категоричності висловлювання досягається за рахунок зниження універсальності висловлюваної думки, обмеження її рамками особистого досвіду мовця. Знижуючи категоричність свого висловлювання, комунікант демонструє, що він зважає на думку й бажання співрозмовника.

Наведений теоретичний аналіз дозволяє зробити висновки, що активні, методи навчання іноземної мови сприятимуть розвиткові внутрішньої мотивації вивчення іноземної мови. Інтенсивні методи навчання нерідкої мови на немовних факультетах у ВНЗ є додатковим засобом сприяння особистіс-

ному зростанню студентів, зокрема підвищення пізнавальної мотивації, появи або усталення прагнення до самоосвіти, посилення самодетермінації та саморегуляції, тобто становлення суб'єктності.

Проте, приведені види активних методів навчання іноземної мови безумовно не вичерпують усього розмаїття форм і методів роботи студентів. Багато питань ще чекають своєї розробки як в теоретичному, так і в практичному плані, що є предметом нашого подальшого дослідження.

Література та джерела

1. Барабанова Г.В. Методика навчання професійно-орієнтованого читання в немовному ВНЗ / Г.В.Барабанова. - Київ: ІНКОС, 2005. - 315 с.
2. Благодарна Т.П. Розвиток навичок роботи з професійно-орієнтованими текстами на початковому етапі вивчення іноземної мови / Т.П.Благодарна // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки. Наукові дослідження. Досвід. Пошуки. Збірник наукових праць. Харківський національний університет ім. В.Н.Каразіна.- Вип. 12. - X., 2008. - С.65-70
3. Бородіна Г.І. Ігри як один з факторів формування усно-мовленнєвої комунікативної компетенції / Г.І.Бородіна, А.М.Спевак // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки. Наукові дослідження. Досвід. Пошуки. Збірник наукових праць. Харківський національний університет ім.В.Н.Каразіна. - Вип. 12. - X., 2008. - С.78- 84
4. Бубнова Д.В. Вимоги до навчального посібника для навчання магістрантів технічних спеціальностей ділового писемного мовлення англійською мовою / Д.В.Бубнова // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки. Наукові дослідження. Досвід. Пошуки. Збірник наукових праць. Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна. - Вип. 12. - X., 2008. - С. 85-90
5. Калмыкова Е.И. Реализация взаимодействия лингвистической и коммуникативной компетенции / Е.И.Калмыкова // Сб. науч. тр. МГЛУ. - Вып. 431. - М., 1999. - С.65-67
6. Китайгородская Г.А. Некоторые обязательные характеристики интенсивного обучения иностранным языкам / Г.А.Китайгородская // Сб. науч. тр. МГПИИЯ им. М.Тореза. Вып.133. - М.,1979. - С.127-155
7. Кобзар О.І. Рольова гра як засіб підвищення мотивації навчання іноземної мови / О.І.Кобзар, Н.О.Лешньова // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки. Наукові дослідження. Досвід. Пошуки. Збірник наукових праць. Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна. - Вип. 12. - X., 2008. - С.151-156
8. Коваль І.В. Психологічні ефекти спільної діяльності під час вивчення німецької мови / І.В.Коваль // Проблеми загальної та педагогічної психології. Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С.Костюка АПН України /За ред. С.Д.Максименка. Т. VI, вип. 8. - К., 2004. - С.150-157
9. Комунікативні методи та матеріали для викладання англійської мови /Перекл. і адапт. Л.В. Биркун. - Oxford University Press, 1998. - 49 с.
10. Омале О.И. Лингвокультурные компоненты современного английского делового письма: автореф. дис на соискание научн. степени канд. филолог. наук: 10.02.04. "Германские языки" / Олайеми Ййабодде Омале - М., 2000. - 28 с.
11. Піротті Н.В. Типологія науково-дослідницьких завдань у викладанні іноземних мов / Н.В.Піротті // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки. Наукові дослідження. Досвід. Пошуки. Збірник наукових праць. Харківський національний університет ім.В.Н.Каразіна. Вип. 12. - X., 2008. - С.193-199
12. Складенко Н.К. Типологія вправ для навчання ділового спілкування та сучасні вимоги до них / Н.К.Складенко // Навчання ділової англійської мови у Східній Європі: Міжнародна наукова конференція. - Д.: Вид-во ДУЕП, 2004. - С.23-25
13. Щетинникові О.О. Ділова іноземна мова в технічному ВУЗі будівельного профілю: аспекти вивчення та специфіка викладання / О.О.Щетинникові, Г.В.Радченко, І.А.Шепелява // Навчання ділової англійської мови у Східній Європі: II Міжнародна наукова конференція. - Д.: Вид-во ДУЕП, 2006. - С.194-195

В статті розглядаються методи навчання іноземних мов, що покращують формування комунікативної компетенції студентів неязыковых факультетов вищих закладів освіти. Аналізуються особливості організації комунікативно-направленого навчання та його вплив на пізнавальну мотивацію студентів.

Ключові слова: методи навчання, комунікативна компетенція, комунікативна взаємодія, комунікативний бар'єр, мотивація навчання, професійно-орієнтовані тексти.

The author of the article has considered the application active methods of foreign language teaching in the teaching process of students studying foreign language in the higher educational establishments. peculiarities of communicative aspects and its influence on the cognitive motivation of a student have been analyzed.

Key words: methods of teaching, communicative competence, communicative interaction, communicative barrier, motivation to study, professional-orienting texts.